

С. А. Ковальова

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

**Вплив медіа
на виникнення та функціонування молодіжних субкультур
(на прикладі растафаріанства)**

Ковальова С. А. Вплив медіа на виникнення та функціонування молодіжних субкультур (на прикладі растафаріанства). Мас-медіа відіграють вирішальну роль у пропаганді субкультурних цінностей серед української молоді. Растафаріанство стало всесвітнім культурним явищем завдяки англійській мові, що панувала на Ямайці (британській колонії), оригінальній музиці (аналогу масової комунікації в негрітанському середовищі) та екзотичній атрибутиці adeptів (куріння конопель, зачіска, одяг). Молоді растамани в сучасній Україні – це люди, які через посередництво медіа (музичні записи, кіно, сайти, книжки) переймають «полегшений», маскультурний варіант цього руху.

Ключові слова: *медіа, ЗМІ, субкультура, растафаріанство.*

Ковалева С. А. Влияние медиа на возникновение и функционирование молодежных субкультур (на примере растафарианства). Масс-медиа играют решающую роль в пропаганде субкультурных ценностей среди украинской молодежи. Растафарианство стало всемирным культурным явлением благодаря английскому языку, царившему на Ямайке (британской колонии), оригинальной музыке – аналогу массовой коммуникации в негританской среде – и экзотической атрибутике adeptов (курение конопли, прическа, одежда). Молодые растаманы в современной Украине – это люди, которые через посредство медиа (музыка, кино, сайты, книги) перенимают «облегченный», масскультурный вариант этого движения.

Ключевые слова: *медиа, СМИ, субкультура, растафарианство.*

Kovaleva S. A. The influence of media on the emergence and functioning of youth subcultures (on the example of Rastafari movement). The article argues that the media play a crucial role in promoting subcultural values among Ukrainian youth. Rasta became a global cultural phenomenon thanks to the English language that prevailed in Jamaica (a British colony), original music – the analogue of mass communication in Black communities, and exotic attributes of its adepts (marijuana smoking, hair, clothing). Through the media (music, movies, websites, books) young Ukrainians adopt "light", mass cultural version of this movement.

Keywords: *media, subculture, Rastafari.*

Актуальність дослідження полягає в тому, що сучасне молоде покоління характеризується активним споживанням медійної продукції. Орієнтуючись на позасвідому сферу особистості, на приховані інстинкти, інформація різних типів, фільми і реклама здійснюють тиск на психіку людини. Молоді люди нерідко об'єднуються за інтересами та поглядами, сформовані медійними каналами, та утворюють субкультури.

Мета статті – визначити, яке місце посідають мас-медіа у виникненні та функціонуванні молодіжних субкультур. *Об'єкт* дослідження – растаманство як один з видів сучасних релігійно-філософських субкультур. Ця субкультура має тісний зв'язок з релігією, цікаву історію походження, становлення та розвитку. *Предмет* дослідження – вплив медіа на виникнення та функціонування молодіжних субкультур (на

© Ковальова С. А., 2012

засобами роботи проаналізувати вплив масової інформації на виникнення та функціонування молодіжних субкультур на прикладі

растафаріанства; охарактеризувати основні медіаканали, за допомогою яких растафаріанство поширилося по всьому світі; показати специфіку медійного споживання молодих українців-растаманів.

Л. Качурівська стверджує, що молоде покоління межі ХХ–ХХІ століть стало «поколінням електроніки і засобів масової інформації». Вона звертає увагу на те, що «перенасичення організму „неправильною” інформацією призводить до бездуховності та аморальності, що загрожує соціальному становленню в сучасному суспільстві». Дослідження А. Москаленка, Л. Губерського, Л. Коваль, І. Звереві, Н. Миропольської показали, що через журналістику люди отримують доступ до цінностей культури, підвищують свій рівень соціального розвитку. Масова комунікація дає змогу сучасній людині встановлювати та підтримувати зв'язок з широким соціальним середовищем, кордони якого розміщені далеко за межами їх безпосереднього довкілля. Таким чином, людство перебуває на початку розвитку «третьої» системи

культури, поряд з усною та письмовою, – культури засобів масової інформації [2].

У будь-якій культурі існує ціннісна домінанта, або ядро культури, а поряд з ним ряд субкультурних утворень [4]. Поняття «субкультура» сформувалося в результаті усвідомлення неоднорідності культурного простору, що стала особливо очевидною в урбанізованому суспільстві [5]. Субкультура в соціології та культурології – це частина культури суспільства, що відрізняється від переважаючої, а також соціальні групи носіїв цієї культури [3]. Молодіжні субкультури досить популярні в Україні, це реакція молоді на глобалізацію культури, здійснювану через мас-медіа.

ЗМІ виконують багато функцій. Одна з них – вплив на громадський процес, зокрема, соціалізація молоді, яка більше, ніж старші покоління, схильна вчитися [2]. Молодь постійно приміряє на себе різні соціальні ролі. Молодь гнучка і готова до змін [8]. Вона намагається взяти приклад з поведінки молодих людей у рекламі та фільмах, зокрема, в тих, де головні герої ведуть аморальний та навіть злочинний спосіб життя, однак представлені як позитивні (наприклад, у російському телесеріалі 2002 року «Бригада») [1]. «Цінності, норми і стереотипи статевого життя, які транслують ЗМІ, дуже часто далекі від реальності, орієнтують молодих людей на безправні статеві зв'язки, які не спираються на взаємні почуття любові і відповідальності, провокують і стимулюють і без того підвищену підліткову сексуальність» [5], – зазначають дослідники. Спеціальних праць, які б зосереджувались на впливі медіа на розвиток та функціонування саме растафаріанства, нам знайти не вдалося.

Растафаріанство – новітній релігійний рух, який вважає імператора Ефіопії Хайле Селассіє I-го, втіленням бога Джа. Предтечею руху став відомий громадський діяч, борець за права чорношкірих, поет і оратор Маркус Гарві, що народився на Ямайці. На той час його батьківщина була колонією Великої Британії. Загарбницькі напади, які розпочалися ще в XVI столітті, призвели до цілковитого винищення тубільних індіанців. Пам'яттю про них до сьогодні є назва острова – Ямайка, що по-індіанськи звучала як Шамаїка (Земля Джерел) [6]. Для роботи на плантаціях колонізатори завозили чорношкірих з африканського континенту та, в меншій кількості, найманців з Індії. Кожен работорговець, що виходив у плавання, повертався з саджанцями корисних дерев, деяких трав і овочів. Ямайка стала «раєм на Землі», де можна прохарчуватися, нічого не вирощуючи. Однак більшість населення перебувала в рабстві. Намагаючись звільнитися від гніту, раби-втікачі організовували невеликі громади [3].

Важливим поштовхом до поширення растафарі стало те, що М. Гарві проголосив про здійснення свого пророцтва про прихід месії зі Сходу (тобто з Африки). Тоді, 2 листопада 1930 року, на імператорський престол Ефіопії зійшов Лій Рас Тафарі Маконнен (звідси і назва руху «Растафарі», тобто «принц Тафарі»), який по коронації прибрав ім'я Хайль Селасі I. Серед його титулів були й найменування з біблійними конотаціями: Цар Царів, Переможний Лев з племені Юди. Його стараннями Ефіопія стала єдиною африканською країною, що ввійшла до Ліги Націй. Вплив цієї події був настільки значним, що частка ямайців почала готуватися до повернення в Африку, яку вони вважали Сіоном, обіцяною землею. Хайль Селасі I був проголошений Спасителем, що прийшов врятувати світ від зла. Це дало початок для багатьох спекуляцій. Імператор відвідав Ямайку в 1966 році й був вражений растафаріанцями – вони вітали його в аеропорту, одягнені в білі одяги, зі святковими співами та барабанами ньябінгі. В одній зі своїх промов він підкреслив особливість життєвої філософії растаманів, яка «поєднала високу духовність та самопожертву з приземленістю і практичністю». У подальшому рух скомпрометували злочинці, які заробляли собі на життя бандитизмом чи експортом коноплі, та називали себе растафаріанцями та подібно до них вдягалися та поводитися. У 1960-х роках послідовники растафаріанства з'явилися в США, в країнах Карибського басейну і в інших країнах; до кінця XX ст. за різними оцінками їх чисельність становила від 6 до 60 тисяч осіб [6].

Всесвітнє поширення ідеології растафаріанства відбувалося завдяки своєрідним медіаканалам.

Перше. Невід'ємною складовою растафаріанства є «сонячна» музика реггі. Термін «реггі» з'явився близько 1968 року, однак сам стиль був продуктом тривалої еволюції ямайської музики, коріння якої сягає в багатотисячолітні традиції Африки, Північної та Латинської Америки, островів Карибського басейну [4]. Реггі припало до смаку всьому світові. Філософія реггі несе в собі ідею братерства та рівності людей. Познайомив США з цією музикою легендарний співак Боб Марлі. У 1970-і роки його музика потрапила в європейські країни, пісні почали займати перші місця в хіт-парадах Німеччини та Англії. Причина цього не тільки в музичному хисті Марлі. Хіппі – багаті молодики, що повстали проти «матеріалізму батьків», експериментували з «вільним» коханням, асоціальною поведінкою, «натуральним життям», наркотиками та музичними стилями, пропагували пацифізм і всесвітнє братство, де, як співав Джон Леннон, «усі жи-

вуть сьогоднішнім, немає країн, немає за що вбивати чи вмирати» – шукали одностайності по всьому світі. Її регі зі схожими ідеями та естетикою відповіло на цей запит.

Друге. Великого значення у растафаріанстві надається марихуані – різновиду конопель. Для растамана куріння «трави» – це засіб духовного самовдосконалення й пізнання волі Джа, одна з центральних релігійних практик, що обґрунтовується посиланнями на Біблію (Буття 1:29, 9:3).

Третє. Важливу роль відіграє зовнішній вигляд adeptів руху. Це екзотичний одяг з натуральних речовин флуоресцентних кольорів (символ наркотичних візій), в'язані вовняні берети триколірної ямайської прапора, татування, бороди, намиста, плетені браслети. «Візитна картка» растаманів – дреди (довгі плетені косиці), що символізують левову гриву (здаймо Лева з племені Юди). У Біблії нестрижене волосся було одним зі знаків назорейців – Божих мужів (силача Самсона, красеня Авесалома, «революціонера» апостола Павла та Ісуса Христа) [6].

На пострадянському просторі Раства виникла на початку 1990-х років [3]. Розповсюдження цього руху в Україні відбувається, передусім через музичну індустрію: концерти, растаманські клуби й подібні молодіжні «тусовки». Реггі звучить в ефірі FM-радіостанцій та широко продається на дисках. Растамани мають свої сайти, форуми, блоги. Растаманська символіка – в першу чергу, зображення листка марихуани – популярна навіть серед осіб, що не мають інших точок дотику з цим рухом. Цей листок, а також портрети Б. Марлі, прапор або карту Ямайки зображують на футболках, напульсниках, банданах, нашивках, значках, футлярах і брелках для мобільних телефонів, тощо. Здобув популярність український літератор і лінгвіст Дмитро Гайдук, який в першій половині 1990-х років почав збирати і досліджувати усну творчість російських та українських растаманів і в 1995 році випустив збірник «Растаманські народні казки». Творіння Д. Гайдука неодноразово видавалися, також видавалися диски та аудіокасети. Він нерідко їздить по містах і зачитує «казки» в рамках субкультурних заходів.

Я опитала сімох молодих українців, які називають себе растаманами. Цих людей я знаходила на сайтах (наприклад <http://cannabislove.at.ua/>), в соціальних мережах (Вконтакте) або через зна-

йомих. Оскільки мої респонденти мешкають у різних регіонах України, я спілкувалася з ними по телефону. Опитування показало, що українські растамани прирівнюють себе до «справжніх» Раства за такими ознаками, як куріння марихуани та любов до реггі. «Раста-культура – це ганджа (одна з назв марихуани – С. К.), Бог, реггі, Сонце, Боб Марлі...», – ось рейтинг цінностей одного з українських растаманів.

Медіа відіграють ключову роль у підтримці в Україні моди на растаманську культуру. Як і слід очікувати, головним медіаканалом тут є музика. «Спочатку я захопився музикою Боба Марлі, згодом, щоб зрозуміти його пісні, почав шукати інформацію про його віру», – говорить 18-річний прихильник Раства. Буває, що все починається з наслідування яскравої атрибутики растаманів: «Насправді, мені завжди дуже подобався стиль одягу, який носять представники Раства. Якось я вирішив і собі придбати кілька речей «растаманського характеру». Це був напульсник та шапка. Цілий рік пройшов, і лише тоді я вирішив послухати музику, яку полюбили растамани. А я себе таким і вважав. Думав, що достатньо просто одягнутись, як вони» (24-річний мешканець м. Стрий Львівської області). Ще один медіаканал – фільми та книги, присвячені растафаріанству. «Вивчив детально біографію Боба Марлі за книгою, яку написала Рита Марлі – його дружина й мати чотирьох дітей. Книга називається «No Woman No Stuy: Моє життя з Бобом Марлі», – відзначає растаман зі Львова.

Висновки. Проаналізувавши вплив ЗМІ на виникнення та функціонування молодіжних субкультур на прикладі Растафаріанства, можна зробити висновок, що медіа дійсно відіграють важливу роль у цьому процесі.

Те, що молоді українці в масі своїй вважають растаманством, є відфільтрованим медійною індустрією його «полегшеним», субкультурним образом, виготовленим «на експорт» підліткової аудиторії різних країн.

Із середини 1970-х років завдяки марихуані і пісням реггі растафаріанство поширилося по всьому світові, але не у вигляді релігії, а як оригінальна субкультура. З'явилося багато людей, в тому числі і неафриканського походження, які називають себе растаманами, маючи на увазі під цим уживання каннабіноїдів конопель, розслаблений і легковажний стиль життя, пацифістські погляди та неприйняття сучасної буржуазної культури.

1. Білецька О. Сучасна інформаційна культура та її вплив на молоде покоління / О. Білецька // Педагогіка. — 2007. — №5. — С. 68—72.
2. Качурівська Л. Вплив ЗМІ та інформаційної культури на розвиток молодого покоління / Л. Качурівська [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.udpu.org.ua/
3. Курчашова Т. Социодинамика субкультуры: сущность, атрибуты, социальные роли / Т. Курчашова : Дис. канд. социол. наук : 22.00.06 : Тамбов, 2004. — 207 с.
4. Лукс Г. А. Неформальные объединения молодежи на рубеже тысячелетий: научно-аналитический обзор / Г. А. Лукс, А. А. Кутьина, А. А. Матвеева. — Самара : Изд-во «Самарский университет», 2002. — 104 с.
5. Сауленко Л. Молодежные субкультуры: украинский контекст / Л. Сауленко. — О. : СМІЛ, 2007. — 62 с.
6. Сосновский Н. А. Культура Растафари / Н. А. Сосновский. — Москва : б/и, 1992.— 373 с.
7. Підліток у великому місті: фактори та механізми соціалізації / під ред. Л. Г. Сокурянської. — Харків : ХНУ, 2000. — 207 с.
8. Социология молодежи: энциклопедический словарь / отв. ред. Ю. А. Зубок и В. И. Чупров. — М. : Academia, 2008. — 608 с.